

КН. ТОКАРЖЕВСЬКИЙ БАРАШЕВИЧ

СВЯТО
ПОКРОВИ
БОГОРОДИЦІ

КН. ТОКАРЖЕВСЬКИЙ БАРАШЕВИЧ

СВЯТО ПОКРОВИ БОГОРОДИЦІ

Р. К. М. С. Д. С.

Ч. 2.

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ
у ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.

Лондон, 1953.

Printed by
The Mercurius Press (London)
28 Princedale Road, London, W.11

СВЯТО ПОКРОВИ БОГОРОДИЦІ

Віра в якусь вищу силу, що керує світом і дає зміст життю, є натуральним почуттям людини. Без віри в щось вище людина не може жити і вищі ідеали, удуховлення віри, являються лише доказами вищої культури людини і людської спільноти. Примітивні, або здегенеровані людські скупчення, перед народженням Ісуса Христа і аж до наших часів — думку про Бога зводили і зводять до чисто людських приземних міркувань, вдаряючись в політеїзм, в якім самі зображення божків ставали богами, в обоготворення сил природи, або тварин і, врешті, в антропоморфізм — обоготворення людини. Ця остання форма сприймання поняття Бога дійшла і до наших часів і під впливами культурного розвитку людства витворила або сектанство дійстичне, пантеїстичне і фальшиве сприймання ідеї малого Бога для потреб малої людини, або повну негацію Бога.

Перед народженням Ісуса Христа, який прийшов »не міняти закон, а доповнити його«, правдиве поняття Бога особового, Творця всесвіту, зберігалось лише в жидівським світі, де воно випливало з Божого Об'явлення, з глибокого переконання, що »закон«, релігія, себто все те, що вчить про зв'язок людини з Богом, має бути об'явлене. Спаситель прийшов і подав людям до вірування такі непорушні правди, про все Боже, що хоч наш розум не є в силі цього зрозуміти, але серце наше до них лине, бо вони відповідають усім духовим потребам нашим і всім нашим натуральним почуванням.

Християнство, ця найвища, найкультурніша форма людських вірувань, є найсвятішою, бо є Богом об'явлена і є найдоцільніша, бо лише вона одна дає людському життю духовий зміст і ставить перед людиною духовий дороговказ. Християнська релігія підносить людину до Бога, примушуючи її і призиваючи до героїзму в щоденному житті, відриває її

від усього того, що є в людині звірячого, приземного, і тому то з Християнською Релігією ведуть таку запеклу боротьбу всі вороги удуховлення людськості, ушляхетнення її.

Скоалізовані ворожі сили, які би можна назвати пекельними силами, боряться з самим поняттям »об'явленої« релігії і як такої, як закон, до вірування нам даної, в першу чергу во ім'я тої сучасної форми антропоморфізму, обоготворення самої людини, якого остаточним, завершеним прикладом є большевизм, безбожницький комунізм. Допмагають йому всі негатори окремого серед всіх релігій Божеського походження Христової Віри, всі пантеїстичні уніфікатори всіх вірувань, всі зматеріялізовані сектанти і навіть деякі, ніби »теж християни«.

Слушно щодо цих зауважує французький письменник С. Фюме, що »наука Євангелії, яка мала б на увазі лише людину в Ісусі Христі, хочби оживлена найліпшими, моральними намірами, є наперед засуджена на невдачу і на смішність«.1)

Суттю Християнської віри є, що Ісус Христос це Бог, що став людиною для нашого спасення і добра. Ця таємниця залишається таємницею, але й законом. Ми в неї віримо, бо з неї виходять усі інші наші вірування, з неї випливає наше відношення до Бога, до мети, до якої йдемо на протязі нашого земського життя і до змісту цього останнього. З цієї таємниці випливає наше відношення до Матері Божої, до Святих Господніх Духів, які, ми віримо, живуть, бо і душа людська є безсмертною.

Лише з віри в таємницю Божої природи в Ісусі Христі і її втілення випливає наш культ Пресвятої Богородиці, а не з ніяких поганських ремінісценцій, не з примітивного антропоморфізму, проти якого вже в старовину виступали нечисленні, передчуваючі Божу Правду, філософи і мудреці, як Сократ, Платон чи Аристот, хоч їх за це виганяли з батьківщини, або отруювали.

Культ Марії, непорочної Диви і Матері Ісуса Христа, виходячи з таємниці Втілення Божого, утримується в таємниці, якою оточена Богородиця від її непорочного зачаття, через її чудесне Материнство, через її святе Життя, Успеніє, Приняття на небо, ту непереривну Опіку, якою Вона оточує вірних Свого Сина.

Дуже різноманітним є той культ, бо Богородиця представляє в своїй найвищій святості велику різноманітність атрибутів, які всі знаходять своє завершення в Її характері Матері, Матері Спасителя, Матері всесвіту і людства. Не можна дивуватися величезній кількості уяв-про Божу Мати, які на протязі двадцяти віків витворили особливе вшанування цих Її окремих атрибутів і незчислимої кількості Її ікон і зображень, які завдяки чудам, з ними зв'язаним, стали матеріальними підтвердженнями людської віри в посередництво Богородиці. Її заступництво, Її опіку, віри в Її материнство. Вистане, для прикладу, задуматися над так званим Лоретанським Акафистом до Присвятої Богородиці, загальнопринятим у західній Церкві, щоб зрозуміти, яку могутню ролью в нашій вірі, житті, церквах і цілому психічному укладі християнства відіграє Діва Марія. Там майже повністю перераховані всі Її атрибути як ті, що характеризують Її як Особу незрівняної Святости, так і ті, що окреслюють Її Материнство і Її відношення до людини.

Вона є Мати Божої Ласки, Мати доброї ради, поратунок хворих, прибіжище грішників, потіха сумуючих і допомога Християн, Вона є дзеркало справедливості, Престіл Премудрости і Цариця Янголів, всіх Святих, Патріярхів, Пророків, Апостолів, Євангелістів, Мучеників, Віровизнавців і дівочої чистоти, Вона є цариця неба і землі, людина взята на небо, відокремлена від усіх. В цьому акафисті є висловлено все, чого може від Божої Матері просити і очікувати людина, якій натуральне почуття підсказує віру в ту надприродну роль Диви Марії, якої нас учить Церква, традиція і історія християнства.

Отже, з історією в руках, бачимо, що культ Диви Марії це ніщо іншого як розквіт християнської віри, віри, яка виходить з Євангелії і з традиції та рівнобіжної праці мудреців і вірних, праці, якою керувала і яку перевіряла в своїй науці Церква, тобто віра в Ісуса Христа Бога, — який своїм народженням поставив Мати Свою біля Себе як посередницю між небом а землею.

Людина так неуклібно вірить у це материнське заступництво, що навіть, коли не є християнином, коли правди Святої Віри є їй невідомі, то шукає цю-

го заступництва, цієї опіки під образом Ізиди, матері землі, Юнони — цариці богів, Фреї — жінки Вотана, чи іншої мітологічної уяви.

Але християнська віра не оперує мітами і як каже о. Л. Прюнель, ректор паризького католицького університету, «історія стверджує, що культ Діви Марії не вийшов з поганства і не має нічого спільного з культурами Астарти, Цибели, Істар, Діани чи Афродити, які всі виражалися в якихось таємничих і нечистих практиках, тоді коли вшановування Діви Марії було завжди для Її відданих вірних стимулом до збереження чистоти душі і тіла»²). Материнство, заступництво і опіка Діви Марії все більше і більше підкреслюється християнськими богословами як головні риси, які роблять з Діви Марії, як каже згаданий вище о. Прюнель, «Архитвір Божої Ласки».

Культ Марії людину підносить на все вищі щаблі духового і морального розвитку, заохочує, спонукає до добрих вчинків, до шукання краси в житті, до постійного ушляхетнювання своїх почувань, тому то так завзято проти цього культу борються всі матеріялісти, всі вороги удуховлення людини, удуховлення, яке без християнства не є можливим. Тому, наприклад, в протирелігійній кампанії російських большевиків присвячено багато творів злочинному опльовуванню Особи Божої Матері.

Деякі з тих творів, як наприклад, «Женское божество в православном культе» Н. Моторина, або «Праославние праздники их происхождение и классовая сущность» Н. Румянцева³) це така огида, таке богохульство в кожному рядкові, що помимо цілого псевдонаукового апарату, мітологічних прирівнянь і потопу цитат, залишають лише вражіння якоїсь диявольської ненависти до Богородиці, страху перед Нею, як переконуючі аргументації. Читаючи цю погань, помимо волі згадуються ці символічні ікони на яких Пречиста Діва топче і розчавлює гадючу голову сатани в своїй перемозі, як втілення Добра, над Лихом.

«Дозволь мені, Пресвятая Діво, восхваляти Тебе, дай мені мужність проти ворогів Твоїх (7)» — каже один латинський антифон. Любовне вшановування Богородиці і віра в Її опіку на протязі двадцяти віків будили в людях героїчні почуття і спрямовували

їх на подвиги, починаючи з незчислимих мучеників, які з Її іменем на устах ішли на смерть за Правду, через основоположників і лицарів, тих військово-чернечих орденів, які так, як наше Військо Запорозьке Низове, ставали звертими лавами в обороні християнства і посвячували себе для захисту і вивольнення поневолених.

Таких лицарських Чинів чи Міліцій було багато і в них особливо розвивалися віра в опіку Богородиці, культ Її реліквій, культ, наприклад, Святої Покрови.

»Освічується небо і земля, церква світиться, всі люди веселяться, це ж бо Мати Божа з воїнством янгольським, з Йоанами Святими, Хрестителем і Богословом, з пророками і апостолами, непомітно виїшовши, моляться до Сина свого, просить помилувати людей слав'ящих той празник Покрови«.

Так співає Церква в день Святої Покрови 1-го жовтня, того свята, що так сильно вкоренилося в звичаях українського народу, що стало якби національним святом на рівні з тими, які, як Різдво Христове, Великдень, Іван »Купало«, перебравши ще поганські звичаєві традиції, значать наше життя.

Ввійшло Свято Покрови Божої Матері в життя українського народу ще в глибокім середньовіччю під впливом як візантійської традиції так, мабуть, і рецепцій з Заходу, де воно, хоч суто східне, а як деякі історики вважають, суто слов'янське, знайшло відгук якраз у домініканському ордені, тому з латинських монаших чинів, що відогравав на Україні помітну роль. (5).

З часів козацьких культ Святої Покрови ще посилювався, про що свідчать численні козацькі Церкви Її присвячені з жовтневим відпустом і празником, де борці за українську правду били поклони і віддавали себе під захист Пресвятої Діви Марії. Під тим впливом поглиблювалося містичне відчуття легенди і прив'язаність до цієї форми культу Богородиці поширювалася на всі слов'янські народи.

Бо ж , дійсно, в самому змісті культу Святої Покрови є сполучена любов до Матері Христової і віра в Її опіку. Вона ж нас покриває своїм материнським плащем »чесним омофором, покриваючи вождів і народ від усякої напасти«, як каже літургія.

Коли саме і з якого приводу встановила Східня Церква святкування Святої Покрови?

Вибираючи з досить численної літератури, присвяченої цьому питанню, мусимо прийти до переконання, що воно зв'язане з кількома подіями і чутами, приблизно однакового змісту.

Дехто з візантійських літописців відносить встановлення цього свята до чуда, до певної міри зв'язаного з Україною і українським морем, як не фактично то принаймні в часі. В 865 році під мурами Царгороду появилася «руська» фльота з 200 кораблів, під проводом пануючого тоді в Києві вікінга Аскольда та його товариша Дира, тоді ще поганів. Столиці і цісарству загрожувала велика небезпека. Тодішній патріярх царгородський Фотій (6), той самий, що перший намагався зірвати зв'язок з Римом, виніс проти ворогів на берег моря велику святиню, яка переховувалася в Бляхернському соборі — плащ Матері Божої, і з піснями і молитвами погрузив його в воду. Негайно зірвалася буря, море покритося хвилями і піною, руські чайки і кораблі розліталися, як горіхові шкаралупини. Перелякані і вражені чудом русини не тільки занехали облоги, але Аскольд і Дир (7) прийняли християнство і, вернувшись до Києва, побудували церкву св. Іллі.

Одначе, в поважних маріологічних джерелах, як східніх так західніх, не згадується про це чудо як безпосередню причину встановлення, а про зовсім інше, хоч подібне, яке мало місце кільканадцять років пізніше.

За часів імператора Льва VI Філософа (886 — 912), людини безхарактерної і безвольної, інтриганта і казуїстичного формаліста в справах науки і віри, боягуза, опанованого своїми фаворитами — знову загрожувало Царгородові небезпека арабської навали. Позбавлені проводу, розгублені греки цілковито впали духом. І однієї ночі в тому ж Бляхернському соборі перед святими образами і реліквіями (8), захованими в віттарі, молились два ченці — пізніші святі — Андрій Еал і його учень Епіфаній — і побачили чудесну появу: Мати Божа в оточенні святих і янголів, заступаючись за греків і імперію, покривала їх своїм плащем, даючи їм непереможний

Січковий Образ Святої Покрови з Покровсько Нікопольської Церкви.

Образ Покрови Богородиці в Новгородку (Чернігівщина).

для невірних сарацинів захист. Вийшовши з церкви, переказали вони своє видіння імператорові, воякам і народові, які окріпли духом, набрали відваги, мужности, пішли в бій і прогнали поганців.

Такий привід до встановлення свята 1-го жовтня подають біограф св. Андрія — Никифор, якого цитують усі автори, що про історію цього свята писали. З цим згоджується Сергій, Архієпископ у Володимирі (на Клязьмі), в своєму творі «Святой Восток» і в розвідці, присвяченій святому Андрієві (9), який мав бачити видіння приблизно в 930 році, незадовго до смерти, бо помер в 936. Його товариш Епіфаній став потім патріархом. При цім додає автор, що свято було встановлено лише на початку XII століття і то не в Царгороді, а в «Россії», себто в Русько-Українській Метрополії.

Згаданий вище большевик, безбожник Н. Румянцева, висміває і само свято і видіння святого Андрія, про якого каже «юродивий и конечно святой», згадуючи «церковно поповский календар» і те, що на Русь, завдяки київським князям, було привезено «вместе с товарами», «часть греческих рясликов, для «крещенья» народа и насажденья християнства» (10). Для нього, з цілим плюгавим змістом іронізації, свято мало виключно політично-економічне значення, щоб представити, що Богородиця захищає царську владу, даний устрій і «урвати» у вірних «крестіян» частину їх добра.

Натомість інший росіянин о. Іван Мартинов, католицький чернець єзуїт, присвячує в своїм періодичу в Брюсселі окрему статтю цьому святу (11), підтверджуючи опис причин цього свята і царгородське чудо. Щодо дати, коли це чудо мало місце, український автор о. Кульчинський подає 911 (12), німецький дослідник барон фон Шпарвенфельд 904, а о. Мартинов схиляється до 908 р.

Далі затримується він над особою св. Андрія, про якого каже, що він був скитом, та що він тому вважався «причинним» (божевільним), що дослівно, як св. Павло, казав «ми стали безглуздими для Христа» та, як сказано: «Бог вибирає дурних, щоб вони пристижували мудреців». (13).

Свято Покрови порівнює о. Мартинов з латинськими святами Опіки Мати Божої (2-га неділя листопада), Мати Божої з Кармельської Гори (16

липня), Мати Божої Побідоносної або Мати Божої Рожанцевої (1-ша неділя жовтня), Мати Божої Ласкавої (24 вересня), які, як кармаліцьке свято, є святом омофору Богородиці, привезеним зі скоду, а всі інші зв'язаними завжди з дуже подібним чудом як царгородське, з якоюсь великою перемогою над невірними.

Затримується о. Мартинов і над змістом самого слова Покрова і каже, що в найстаршому грецькому тексті вжито слово **мафоріон**, яке належить відрізнити від омофоріон, бо перше з них означає велику хустку, накидку, майже плащ, який до сьогодні носять жінки в західній Азії (чаршаф) тоді, коли другий слід розуміти як широкий і довгий шалик на шию (церковний омофор). На його думку перекладач слов'янин або зле прочитав, або різниці в значенні тих слів не зрозумів, і тому до слов'янської літургії і до образотворчого мистецтва перейшов омофор, який уже ввійшов у традицію.

Так як і другий єзуїт о. Н. Нілес (14) — згадує о. Мартинов, що свята цього греки не святкують, а натомість у всіх слов'янських народів воно є в великій пошані, пояснюючи, що воно не утрималося в Царгороді, бо воно було (як він гадає в 908) встановлено патріархом Євтимієм, який в 911 був скинений і оголошений еретиком і після довгого процесу лише в 956 оправданий і очищений від усіх обвинувачень.

Тим часом свято вже в 980 не згадується в царгородських менологах чи списках свят.

Натомість, так близько зв'язане з Царгородом і царгородськими святими, патріархами і базілевсами, перейшло це свято на Україну, сполучивши в собі пам'ять про Аскольдове навернення і містичне пресвідчення, що Богородиця пригортає до Свого Пречистого Серця вірних; дає лицарям християнським «у праведнім бою» свою могутню опіку.

«Накрій нас, Богородице, Чесною Твоєю Покровою і вибав нас від усякого лиха» — як каже літургія — може бути цією молитвою в тяжкі дні, які переживає Україна, що піднесе наші серця «в праведнім бою».

Нагадує нам Свято Покрови наше бурхливе Чорне море, по якому плавали наші предки, коли з Олегом прибивали на воротах Царгороду його щит, коли, спаливши Кафу чи Синопу, здобували турецькі гаґери та, як кошовий Сулима, дарували їх Папі.

Нагадує воно нам усю лицарську традицію Запоріжжя, де січова церква Святої Покрови була якби висловом тої віри, яку запорожці покладали в Богородиці, а також символом Її над ними опіки.

Запорозьке Військо — це чернечо-лицарський орден, яких було багато на заході, але які всі майже були зв'язані зі сходом чи місцем свого заснування, чи хочби лише офірною боротьбою з мусульманським «бусурменством».

Географічно найближчим до Запорозької Січі з поміж тих орденів був Тевтонський орден, якраз присвячений Богородиці. По цілій Пруссії і всюди, де тільки мали свій осідок ці лицарі, зараз будували церкву Божої Матері. Себе часом називали вони Маріанітами і до сьогодні, коли орден став лише монашим, то їх почесні хрести називаються «Маріанськими Хрестами».

Чи не були наші Запорозжці такими самими Маріанітами? Чи не могла засугерувати їм ця тевтонська набіжність певних проявів культу Діви Марії, як, наприклад, традиційного присвячення січових головних церков на Хортиці, на Томаківці, на Микитинім Розі, потім Нікополі, чи в селі Покровському, Святій Покрові — тому по цілім світі вшанованому символі Опіки Богородиці. На своїх церковних іконах, з яких Покровсько-Никопільську наводить у своєму творі «Запорожжя в остатках старини і преданіях народа» (15) Дмитро Еварницький (Яворницький), вони малювали Мати Божу часом в українськiм одязі, покриваючою своїм святим омофором козаків, серед яких, можна догадуватися, на перших місцях, отаманів і полковників, «лицарів заправлених в праведних боях».

Малювати Богородицю, під Опіку якої віддають себе ченці і лицарі, що спільно і рівночасно йдуть на «праведний бій», в строях різних Орденів — це звичай дуже на заході розповсюджений і особливо в середньовічному мистецтві знаний. Таким іконам нема числа!

Чернечий римо-католицький чин отців Кармелітів постав на сході, на Кармельській горі, в Лібані, в XII віці. Кармеліти розповсюдили вшановування Опіки Богородиці, якої символом став омофор, по-італійськи «скапуляре» (16), і не раз представляли на своїх образах свою Пречисту Покровительницю в своєму одязі. Те саме робили не тільки кармеліти, але і францісканці, особливо домініканці, які, на думку о. Степана Байселя,езуїта, найбільше спричинилися до поширення по світі цієї форми набіжного вшановування Диви Марії (17). Запровадив її вже св. Домінік де Гузман (1170 — 1231), основоположник Ордену Домініканців і так званої «Христової Міліції». Домініканці появилися на Україні вже на початку XIII віку, принесли з собою суто лицарську молитву на чотках, символічних трояндах і святкування Мати Божої Рожанцевої. Може під слов'янським впливом — може нашим українським — стало то свято Опіки Богородиці, яке домініканці святкують 22-го грудня, еспанські епархії 6-го травня, в Італії якийсь час 7-го жовтня, згадуючи велику перемогу християнських лицарів над турками, отриману того дня в 1571 році під Лепанто, а потім у першу неділю жовтня.

Тому домініканці, малюючи ікони Богородиці, давали Їй у руку чотки, у стіп Її представляли святих, що вийшли з їх Ордену, які або отримували чотки з рук Диви Марії або тулилися під Її розгорненим плащем, бо на заході святий покров представляється мистцями і як шалик і як широкий плащ, що може, як було згадано вище, є властивою історичною формою.

Під плащем Богородиці малювали себе лицарі і ченці еспанського ордену Матері Божої Ласки, закладеного з метою визволення християн, що потрапили до рук невірних. Основоположники цього ордену — святі Раймунд де Пеняфорт та Петро Ноляско, були близько зв'язані з домініканським орденом, а король арагонський Яків I Завойовник став їх протектором. Орден постав на початку XIII віку і прославився дійсною працею в самій Іспанії, яка тоді знаходилася в мусульманському ярмі арабських каліфів, і в Африці та Азії.

Відгомін цієї діяльності дійшов і до нас, бо не даром у відомій «протестації» митрополита Іова Борецького та київського духовенства з 28 квітня

1621 року сказано, в зв'язку з характеристикою козаків, які ходять »за віру на невірних« та »своею метою ставлять визволення невірників«, що »це певно, що на світі ніхто по Богу не чинить поневоленому християнству такого великого добродійства, як греки своїми окупамми, король еспанський своєю сильною фльоотою, а військо Запорозьке своєю сміливістю і перемогою. Що інші народи виборюють словом і дискурсами — то козаки доказують своїм ділом«.

Згадка рівночасна про козацькі завдання визволяти невірників і про еспанську фльооту це є напевно вплив тих Мерцедарів (18), які і »дискурсами« і »ділом« захищали християнський світ проти найдалі на захід висуненого огнища Ісламу і визволювали невірників.

Образи і ікони Богородиці делля Мерчеде розійшлися по цілому світі, а на них Мати Божа розгортає свій плащ широко, під яким знаходять захист Папа, єпископи, ченці, лицарі і вірні.

Згаданий уже о. Байсель каже, що таке символічне зображення Богородиці було найбільше поширене і нераз великі мистці захоплювалися цією темою. Та відомим є образи в Італії Фра Бартоломео в Музеї в Луці, Перо делля Франческа в ратуші в Сансеполькро, в Еспанії в мадридському музеї Прадо чудовий образ XV віку невідомого артиста, другий Франціска Цурбарана, інші ще Христобальда Маєрга в Барцельоні та відомого Домініка Теотокопула, названого »Ель Греко« в Толедо. У Франції, в ніцейським музеї Масена, є образ XV в. Жана Мірайе, на яким Пресвята Діва, зовсім молоденька, розгортає темний плащ, покриваючи Папу і духовенство, імператора, королів, вождів народів, лицарів і вірних. Чудово ця сама тематика була оброблена теж двома середньовічними французькими малярами Шарантоном і Віллятом, яких образ знаходиться в Шантілії, в музеї князів де Конде. (19).

З заходу цей вплив дійшов і до нас не лише в згаданих запорозьких іконах, але й у великих церковних образах, як, наприклад, у переяславському соборі, де на самім переді образу представлені є Петро I і його жінка Катерина I в оточенні двора і вірних, що вдивляються в Мати Божу, яка над ними розгортає свою покрову.

Перестаралися ті, що цей образ замовляли, малювали і уміщували в храмі, бо трудно гадати, щоб Покрова Богородиці мала покривати і богохульників та публічних злочинців. Для нас образ цей може служити згадкою лише, що від заслуженої кари за кволість духа, за нехтування обов'язками не зможе захистити нас і омофор Пресвятої Діви, і молитва Її, і Її сльози. Кара та втілюється в чужих царів, які володіють і правлять так, щоб можна було зрозуміти чим і як слід від тої кари визволити нарід і себе.

Не тільки богослови і малярі задумувалися над питанням опіки Пресвятої Діви, але і поети, починаючи від давніх часів, як, наприклад, провансальські Трубадури з Жофруа Рюдельом на чолі (20) розробляли цю тему.

Численними є поетичні твори, Матері Божій присвячені, у всіх народів і в нас, і все в них згадується про Її захист, а, наприклад, польський поет Ю. Словацький, на Україні народжений і дуже багатьма рисами своєї творчості з українською психе зв'язаний, в однім з своїх творів згадує виразну ремінісценцію нашого культу Святої Покрови. Поетові ввижаються темні, шмарагдові ліси Волині, над якими знижується Богородиця на півмісяці, розкидаючи золотими руками милосердну ласку, і від Неї виходять два загравні пояси, які починаються на небі і доходять до землі.

Свято Покрови є святом героїзму, бо в усіх випадках, коли воно виникало, було це завжди в зв'язку з якоюсь воєнною метою чи подією, коли Пресвята Діва Марія скріплювала духа свого лицарства, чи, подаючи йому свій пояс, як символ служення Її, або нагороди за вірну службу, чи покриваючи вірних своїм шалем або плащем, який захищав їх від кожної земної небезпеки, а часом і від стріл Божого Правосуддя, бо рівночасно Вона молиться до Бога, щоб змилосердився над кволими і хиткими грішниками, даючи їм час на поправу.

Майже всі великі патріоти, які клали всі свої сили а то й життя на вівтар Батьківщини, були прив'язані до всіх проявів вшановування Богородиці. Між іншим прикладом цього серед поляків може служити король Ян Собеський і основники Маріанської Академії в 1753 з Йосифом Залуським, епис-

копом київським на чолі. Про це завважує Й. Третьак, як про річ, що заслуговує на підкреслення, що першим, хто відважився спротивитися чужим зазіханням, не боячись переслідувань, першим, хто пробудив давно приспане почуття національної гідності, був київський єпископ, який у XVIII віці був майже єдиним представником культу Богородиці, (21) не додаючи, розуміється, що на нього могло теж вплинути то традиційне вірне обоготворення Пречистої Діви, з яким він міг познайомитися, перебуваючи в Житомирі і Києві.

Тому зрозумілим є, що наші військові (згідно, наприклад, з недавньою постановою УГВР, на цей час фактично найвищого органу національної влади в краю), вважають Свято Покрови Пречистої Діви святом українського війська.

День цей є зв'язаний з нашою віковою традицією, запозиченою з Царгороду, де про неї забули, прийнятою в Римі, де її розвинули і поширили, ославленою на нашій морі, оживленою козацькою побожною на Запорозжю, збереженою в нашій війську і всім нам дорогою.

І так численні лицарі, по цілому світі, мужньо йшли на »праведний бій«, бо бачили над собою Покрову Божої Матері, Символ Її Опіки, так у своїх боях українські повстанці, що борються з пекельними силами, які заперечують само існування Бога. вірять, об'єднані з народом-мучеником, в захист і опіку Пречистої Діви: »Обрадована радуєся, з Тобою Господь, подай світові Милость велику Твою, миру Покрову«. (22).

* * *

Образ Сінібальда Ібі з Церкви в Ментоне Сан Франческо.

4. "Dignare me laudare Te, Virgo Sacrata, da mihi virtutem contra hostes Tuos".

5. Домініканський Орден, властиво Орден Проповідників, заснований на початку XIII в. св. Домініком де Гузман (пом. 1221), ще за життя свого основоположника мав свій монастир у Києві і в Галичі. В Києві була й домініканська церква Богородиці. З часом кількість домініканських церков і осередків на Україні значно збільшилася. Хоч уже в 1233 домініканці були усунені з Києва з наказу князя Володимира Рюриковича, повернулися вони, однак, туди і довгий час католицькі київські єпископи були домініканці.

6. Фотій, який був патріархом з 858 по 867 і з 878 по 800 р., хоч причислений до святих, залишив по собі славу того, що перший зірвав з Римом. Коли сполучити перше святкування чуда покрови чи плаща Богородиці з перемогою над Русинами та їх вождями Аскольдом і Диром (865, 866 ?), то воно припадає на час, коли Фотій був патріархом.

7. В творі Йоаннікія Галятовського (пом. 1685), схлястичного проповідника, «Небо Нове», подана слідуюча повість: «Аскольд і Дир, князі руські, котрі були ще перед охрищенням народу руського, зібравши великі війська руські, пішли на кораблях Чорним морем під Царгород і, обложивши місто, стали його добувати. Тоді патріарх Сергій (?), взявши одяг Пречистої Диви, який там переховувався, погрузив його в морі; на морі негайно почалася буря і затопила всі кораблі з військом руським; тільки князі Аскольд і Дир з малою дружиною вернулися на батьківщину». Михайло Возняк: Старе Українське Письменство, Львів 1922, стор. 304.

Проф. Д. Дорошенко: Нарис Історії України, Варшава, Український Науковий Інститут, 1932 т. I. стр. 24. каже: ... «велике значення мають пам'ятки візантійські (патріарха Фотія, імператора Константина Порфірородного, Льва Диякона, Готського топарха та інші) ... які подають відомості про Русь IX-X віків» а на стор. 39 додає: «Іван Диякон з Венеції, оповідаючи про облогу Царгороду в 860 р. Руссю, називає її «норманськими племенами» (Normanorum gentes)».

Аскольд (і співчасний з ним Дир) залишився по-статтю легендарною, яка нагадує польську легенду про останнього князя старої династії Попеля та значно пізніше історичне оповідання про Остика на Литві, як нащадка старої, скиненої новими володарями династії. Норманський корінь «аск» означає попіль, згарище, який віднайти можна і в литовським Астікіс по-норманськи Аскетіль.

8. В Царгороді переховувалися в Бляхернським палацовім соборі, а потім частинно в соборі Халкопратейським, різні реліквії Богородиці: плащ, пояс і омофор.

Італійський письменник о. д-р. Емільо Кампана в своєму творі: Марія в католицькій вірі, т. I. 393-400, де говорить про святкування Опіки Богородиці, пересовує, на підставі вістки, занотованої у візантійського письменника Кедрина, чудо, зв'язане з плащем Богородиці, до часів імператора Феофіля і міжусобиць з його суперником Хомою.

9. Архієпископ володимирський Сергій: Повний Місяцеслов, т. II. стор. 245, Володимир на Клязьмі, 1901 р. подає довгу історію риз і пояса Богородиці, що зберігалися довгі віки в Царгороді; стор. 406 з нагоди Свята Покрови 1-го жовтня, каже, що в життеписі св. Андрія говориться про появу Богородиці з святими і янголами, яку він бачив: «по закінченні молитви зняла Вона з Себе, подібне до блискавки блискуче, велике і страшне покривало, яке мала на голові і, урочисто тримаючи його в своїх руках, розгорнула над усім присутнім народом». Потім додає, що свято було встановлено «в першій половині или около начала XII века в Россіи», що означає часи київських Великих Князів Володимира II Мономаха і його сина Мстислава I Гаральда.

10. Большевицький автор обурюється на київських князів за прийняття християнської віри, тої віри, яка нашу націю виховала, якій Україна залишається вірною, яка є початком і підставою цілої української культури.

11. о. Іван Мартинов каже, що Покров означає Опіку, протекцію (protection, patronage) "L'événement qui donna lieu à l'établissement de la fête russe arriva à Constantinople du temps de Léon le Sage, empereur de 886 au 11 Mai 911.

André Salus, pratiquait extérieurement à la lettre ces paroles de Saint Paul "Nous sommes devenus des insensés à cause du Christ". Ce saint était Scythe", »що могло означати тоді, коли вже жодних скитів не було, слов'янина з України.

Наводить далі, що Покров (мафоріон) це *une pièce d'étoffe carrée couvrant toute la tête, les épaules, le dos, les bras et descendant jusque près des mains*", »цеб-то велика хустка, Мати Божа мала її на голові. Le traducteur slave n'a pas compris le mot de maphorion, ou bien il a lu omophorion qui signifie scapulaire, huméral, vêtement qui ressemble au pallium des évêques latins. Cependant l'auteur du calendrier figuré russe, le Père Papenbroeck semble avoir compris par omophorion une espèce de chassuble ou manteau fermé".

Це дає нам теж право гадати, що цей символ Опіки Богородиці міг бути і плащем і широким накриттям голови, як його малювали східні і західні мистці.

У іншого єзуїта, о. Н. Нілеса, в його латинським творі »Календаріюм Мануале« т. I. стор. 294 знаходимо: *1 Octobris, Ruthenis fastis ad hunc diem inscriptum est solemnissimum festum Patrocinii Sanctissimae Dominae nostrae Dei Genitricis et Semper Virginis Mariae. Graecis tamen ignota. Verum si rationes slavicae hujus festivitatis adaequate spectenter patet eam potius latinorum festo Scapularis Beatae Mariae Virginis congruere. Praeter enim quam quod utriusque solemnitas origo ex piorum hominum visionibus ducitur seu pietatis objectum colitur; nimirum piissima omnium nostrum Mater hinc quidem Divinum Filium pro populo supplex orans inde vero clientes sancto suo pallio protegens. Quemadmodum enim Beata Virgo Maria devotis suis Scapulare ut praecipue protectionis suae singulare signum dedit, ita et in Solemnitate Pokrov Bogorodicy Deipara colitur ut quae pallio suo populum sibi commissum ab omni malo tegit et ab incursu adversariorum defendit atque adeo inter ipsos hostes securum praestat.*

12. О. Кульчинський, автор твору »Спекулум Екклезіє Рутеніце« про Покров Богородиці говорить в II частині, стор. 99.

13. *Quae stulta sunt mundi elegit Deus ut confundant sapientes.*

14. Цитований вище о. Нілес каже, що відомий філолог Миклосич виводить українське слово покров від грецьких катакалюмма, або перікалюмма, які означають покривало, вуаль, хустку.

15. Ікону цю подано в згаданому творі Дмитра Яворницького, частина II, малюнок 17.

16. О. д-р Еміліо Кампана, в цитованому творі *Maria nel culto cattolico* т. I. стор. 393-400 в розділі *La devozione e la festa del Patrocinio di Maria* каже: "Volendo studiare le più note manifestazioni della devozione al Patrocinio di Maria, diremo che la festa sotto di questo titolo ebbe le sue prime origini nella Spagna... E una festa che viene anche celebrata tra i Russi ed in genere tra i Slavi sia cattolici che ortodossi sotto il titolo di Pokrov Bogorodicy il 1 di Ottobre L'oggetto di codesta festa è: "La piissima nostra comune Madre, che colle sue suppliche intercede per noi presso il suo Divin Figlio, e protegge del santo suo monte i suoi clienti. Una festa dunque che sù per giù corrisponde alla festa latina dello Scapulare della Beata Vergine Maria".

Покрова Кол. 11

17. О. Степан Байсель, езуїт: *Geschichte der Verehrung Marias um XVI und XVII Jahr*. Freiburg in Breisgau, 1910. стор. 404-415 каже: Gerne sahen die Ordensleute Maria in der Tracht ihrer Genossenschaft erschienen, besonders wenn Legenden erzählten sie verdanken ihre Kleidung der Gottsmutter. Die Karmeliter liessen Maria darstellen mit ihrem Skapulier auf dem ihr Wappen angebracht war. Aehnlich vehrfuren die Prämonstratenser. In den Schutzmantelbildern trägt Maria ein breites Skapulier mit dem Wappen des Ordens. Von den Orden gingen die Schutzmantelbilder über auf die von ihnen gestifteten und geleiteten Bruderschaften. Doch keine Bruderschaft hat das Schutzmantelbild häufiger benutzt als diejenige des Rosenkreuzes (dominikanische)... Unter Maria Mantel sammelt sich die ganze Christlichkeit...".

18. Орден «делля Мерчеде» був заснований в Барцельоні після того, як 2-го серпня 1218 року Мати Божя появилася рівночасно трьом особам в окремих місцях і доручала їм заснувати Орден для звільнення силою чи викупом невірників з мусульманського полону. Король Яків I Завойовник дав Ордену свій герб з білим хрестом над ним, який вони носили, нашитий на одязі, і носять ще сьогодні.

Фавстин Д. Газульо: *Don Jaime I de Aragon e la Orden de la N.S. de la Merced*. Barcelona 1909. каже, що властивим основоположником і організатором став св. Петро Ноляско, статут ордена склав св. Раймунд де Пеняфорт, домініканець, а король Яків I був його мо-

гутнім протектором. “Debiendo ser militar la orden, concediole el rey el uso de su escudo de armas de cuatro barras encarnadas en campo de oro sobre los quales se añadió la cruz blanca, antiguo insignio de la Catedral de Barcelona, escudo que ha conservado la orden despues que ha dejado de ser militar”.

19. Perdrizet: *La Vierge de Misericorde*, Paris, 1908.

20. С.А. Maurin, *Les Saluts d'Amour*. 1932, I, p. 250: “Le premier qui s'en alla ainsi “le coeur rossignolant” vers Notre Dame ne fut il pas, car c'est encore discutible, Jaufré Rudei”? Жофруа Рюдель, князь де Блей, один зі славних провансальських трубадурів, дав почин виявам культу Діви Марії в провансальській світській поезії. О. Морен присвятив цьому культові в світській поезії свою працю, зіставивши матеріал західноєвропейський аж до наших днів.

21. Єпископ київський, Йосип Залуський, заклав Маріянську Академію спільно зі своїми родичами Станиславом, єпископом краківським, і Мартином, єпископом площьким, — всі вони відзначалися великим патріотизмом, і єпископ Йосиф був москалями схоплений за опозицію на соймі, що мав ратифікувати поділи, вивезений до Росії і замкнений у тяжкій в'язниці.

22. Як у східній так і в західній літургії відведено окреме місце вшануванню Опіки (Покрови) Матері Божої. Її посередництво і заступництво це є одно з найглибше закорінених в людських серцях і почуттях переконання. Французький автор, канонік Бітремьє, каже, що заступництво Богородиці могло б бути подано, як догма віри.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Stanislas Fumet, *Le Peuple a ses raisons*, Paris, 1946.
- Louis Prunel, *Cours supérieur de Religion*, Paris, 1920.
- Joan Evans, *Art in Medieval France*, Oxford University Press, 1948.
- M. Belvianes, *La Vierge par les peintres*, 1951.
- M. Trens, *Iconografia de la Virgen*, 1947.
- Arenstein, Duncan, Gheon, Zeller, *The Madonna in Art*, 1947.
- S. Beissel, *S. J. Verehrung Marias in den XVI und XVII Jahr. 1909-10.*
- I. Martynov, S. J., *Collections de "Précis Historiques"*, 1858 etc
- C. U. J. Chevalier, *La Sainte Vierge, biobibliographie*, 1879.
- J. B. Bergier, *Notice Historique, sur la Ceinture de la Sainte Vierge à Ecole Beaupré*, 1868
- Emilio Campana, *Maria nel culto cattolico*, 1933.
- N. Nilles, S. J. *Kalendarium Manuale utriusque Ecclesiae*, 1897.
Papebroechus, *Ephemerides Graeco Moschae*,
Kulczynski, *Speculum Ecclesiae Ruthenicae*,
Perdrizet, *La Vierge de Misericorde*, 1908.
- Thomas J. Gerrard, *The Cult of Mary*, 1913.
- I. Le Marchand, *Le Livre des Miracles*, 1855.
- J. Tretiak, *Najswietsza Panna*, 1904.
- C. A. Maurin, *Les Saluts d'amour*, 1932.
- J. de Tokary, Tokarzewski-Karaszewicz, *Les grandes amours travaillent pour le Ciel*, 1913.
- J. Herolt, O.P, *Miracles of the Blessed Vergin*, 1928.

Архиепископ Сергей (И. А. Спасский):

1) Полный Месяцеслов, Святой Восток, Владимир 1901,

2) Св. Андрей, и праздник Покровы Пресвятой Богородицы, Петербург, 1898.

Н. А. Кондаков. Иконографія Богородицы, 1914.

Н. Т. Лихачев. Изображения Богоматери, Москва 1915.

Н. Румянцев. Православные Праздники (большовицьке-безбожницьке), 1933.

Н. М. Мотарин. Женское божество (большовицьке-безбожницьке), 1931.

Д. І. Еварницький (Яворницький) Запорожье в остатках старины, 1888.